

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 330.322

Варцаба В.І., д.е.н., доцент,
завідувач кафедри фінансів і банківської справи
Ужгородський національний університет

Огородник В.О., к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів і банківської справи
Ужгородський національний університет

ІНВЕСТИЦІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАКАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Варцаба В.І., Огородник В.О. Інвестиційна характеристика Закарпатського регіону. У статті здійснено аналіз обсягу капітальних інвестицій та прямих іноземних інвестицій України. Досліджено основні інвестиційні тенденції в економіці країни у цілому та Закарпатської області зокрема. Визначено місце Закарпатської області в інвестиційних процесах країни, ідентифіковано основні особливості її інвестиційної діяльності.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційні тенденції, капітальні інвестиції, прями іноземні інвестиції.

Варцаба В.И., Огородник В.О. Инвестиционная характеристика Закарпатского региона. В статье осуществлен анализ объема капитальных инвестиций и прямых иностранных инвестиций Украины. Исследованы основные инвестиционные тенденции страны в целом и Закарпатской области в частности. Обозначено место Закарпатской области в инвестиционных процессах страны, определены основные особенности ее инвестиционной деятельности.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционные тенденции, капитальные инвестиции, прямые иностранные инвестиции.

Vartsaba V.I., Ohorodnyk V.O. The investment characteristics of the Transcarpathian region. In the article the amount of capital investment and foreign direct investment in Ukraine were analyzed. The basic investment trends in general and Transcarpathian region in particular were researched in the study. Transcarpathian region place in the investment processes of the country and the main features of its investment were detected.

Keywords: investments, investment trends, capital investment, foreign direct investment.

Постановка проблеми. Прагнення регіонів України до економічного зростання зумовлює необхідність формування ефективної моделі регіонального розвитку, становлення якої є неможливим без адекватного інвестиційного забезпечення. Однією з головних причин низької інвестиційної забезпеченості та незадовільного рівня розвитку регіонів України є недосконалість стратегічного управління інвестиційним процесом.

В інвестиційному комплексі накопичилося багато нерозв'язаних питань, що обмежують розвиток економіки, впливають на розміщення продуктивних сил, понижують конкурентоспроможність національної економіки та її окремих сегментів.

На сучасному етапі економічного розвитку надзвичайно важливим є регіональний аспект інвестиційної політики. Підвищення економічної та фінансової самостійності регіонів та інших тери-

торіальних утворень значною мірою залежить від удосконалення інвестиційного процесу на мезо- та мікрорівні. Суттєво підвищується роль регіонів у розвитку інвестиційної діяльності, що зумовлено формуванням сприятливих умов для інвестування та можливістю вирішення більшості соціально-економічних проблем на регіональному рівні.

Отже, практика формування нових економічних відносин в українському суспільстві та необхідність реалізації виваженої регіональної соціально-економічної політики для побудови міцної і незалежної держави ставлять на порядок денний питання про підвищення ефективності управління інвестиційними процесами в регіоні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемним питанням теорії і практики інвестування присвячено роботи провідних учених: В. Бочарова, О. Гаврилюка, М. Герасимчука, А. Пересади,

В. Хобти, В. Савчука та ін., наукові здобутки яких мають велике значення. Значний внесок у дослідження інвестиційного забезпечення розвитку економіки регіону зробили такі вітчизняні вчені, як М. Бутко, Б. Данилишин, З. Варналій, М. Долішній, Т. Васильєва, П. Беленький, О. Другов. Проте проблема активізації інвестиційної діяльності в регіонах потребує подальшого дослідження, оскільки докорінно змінилися внутрішні і зовнішні умови функціонування регіональних систем.

Постановка завдання. Територіальні особливості інвестиційної діяльності регіонів України зумовили вибір теми дослідження та його мету. Метою даної наукової статті є дослідження, спрямовані на виявлення особливостей інвестиційної діяльності в Закарпатській області.

Виклад основних результатів. Події 2013–2016 рр. в Україні (збройний конфлікт на Сході України, звуження або закриття ринку Росії та ін.) суттєво погіршили національну економічну ситуацію та трансформували зовнішньоекономічну діяльність нашої держави. Головним наслідком буремних подій для одних областей стала втрата традиційних

споживачів продукції, а для інших – традиційних постачальників (сировини, матеріалів, комплектуючих виробів), що призвело не лише до спаду обсягів інвестицій, а й до непропорційного розподілу інвестицій по території країни. У певному сенсі ситуація в регіонах стала географічною калькою економічного стану галузей і виробництв поза залежністю від їх виробничо-технологічного потенціалу і ємності інвестиційного ринку. Про розміри такої диференціації та частку Закарпаття в українському інвестиційному процесі можна судити з табл. 1.

Аналіз даних табл. 1 показує, що найбільшу кількість інвестицій у 2015 р. було освоєно в м. Київ, а лідируючими регіонами за обсягом освоєних капітальних інвестицій є Дніпропетровська та Київська області.

Слід також зазначити, що капітальні інвестиції понад 11 млрд. грн. є досить високим показником, якщо середнє значення по Україні становить 10,9 млрд. грн. і лише п'ять регіонів України перевищили це значення, а два – майже досягли його.

Однак для кращої характеристики центральної інвестиційної тенденції, на нашу думку, слід використовувати медіану. Медіана в нашому випадку є

Таблиця 1

Диференціація інвестиційного обороту в регіонах України в 2015 р. [1; 2]

Регіон	Освоєно капітальних інвестицій		Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал, боргові інструменти)	
	млн. грн.	% до заг. обсягу	млн. дол. США	% до заг. обсягу
Україна	273116,4	100	54041,9	100
Вінницька	7373,0	2,70	282,1	0,52
Волинська	6166,8	2,26	350,1	0,65
Дніпропетровська	25919,9	9,49	8445,5	15,63
Донецька	8304,3	3,04	2479,9	4,59
Житомирська	4044,4	1,48	507,6	0,94
Закарпатська	3778,4	1,38	392,5	0,73
Запорізька	7794,3	2,85	1469,9	2,72
Івано-Франківська	9609,3	3,52	1040,5	1,93
Київська	24359,1	8,92	2255,5	4,17
Кіровоградська	4057,1	1,49	95,4	0,18
Луганська	2060,1	0,75	695,8	1,29
Львівська	13386,5	4,90	2112,6	3,91
Миколаївська	5989,9	2,19	292	0,54
Одеська	9983,5	3,66	1664,1	3,08
Полтавська	8337,9	3,05	1198,4	2,22
Рівненська	4334,2	1,59	341,7	0,63
Сумська	3663,0	1,34	293,4	0,54
Тернопільська	3827,5	1,40	147,9	0,27
Харківська	11246,7	4,12	2047,9	3,79
Херсонська	3107,4	1,14	367,9	0,68
Хмельницька	6809,3	2,49	234,2	0,43
Черкаська	4485,8	1,64	567,9	1,05
Чернівецька	2789,2	1,02	69,6	0,13
Чернігівська	3550,2	1,30	131,5	0,24
м. Київ	88138,6	32,27	26557,8	49,14

більш прийнятнішою характеристикою, оскільки в ряду розподілу є значно більші значення, які впливають на середню величину. Отже, середнім обсягом (медіаною) освоєних капітальних інвестицій в Україні в 2015 р. є 6,2 млрд. грн. Водночас, обчисливши квартилі, слід зазначити, що в 75% областей України обсяг освоєних капітальних інвестицій становив менше 9,8 млрд. грн.

Аналізуючи обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в розрізі регіонів, слід зауважити, що ПІІ понад 2 млрд. дол. є досить високим показником, якщо середнє значення по Україні становить 2,2 млрд. дол. і лише шість регіонів України перевищили це значення. Медіаною ж ПІІ в Україні в 2015 р. є 507,6 млн дол., що в чотири рази менше за середньоарифметичне значення. Значення верхнього квартиля показує, що в 75% областей України обсяг ПІІ становив менше 2 080 млн. дол.

Якщо порівняти обсяги освоєних капітальних інвестицій та прямих іноземних інвестицій Закарпатської області із загальноукраїнськими тенденціями (табл. 2), можна зробити декілька невтішних висновків:

1. Обсяг освоєних капітальних інвестицій Закарпатської області на 65,4% менше, ніж середньоарифметичне значення по Україні, на 38,7% – менше, ніж медіана, на 61,4% менше, ніж верхній квартиль та майже на 1% менше, ніж нижній квартиль, що свідчить про те, що Закарпаття входить до 25% областей із найменшим значенням.

2. Обсяг ПІІ в Закарпатській області на 81,8% менше, ніж середньоарифметичне значення по Україні, на 22,7% – менше, ніж медіана, на 78,9% менше, ніж верхній квартиль та на 36,7% більше, ніж нижній квартиль.

Для покращення інвестиційних позицій Закарпатської області, на нашу думку, необхідно враховувати територіальні особливості інвестиційної діяльності регіону через аналіз структури і динаміки та ідентифікацію специфічних особливостей інвестиційної діяльності Закарпаття.

Дослідивши загальний розмір капітальних інвестицій на початок 2016 р., можна зробити висновок про деяке відставання Закарпатської області від інших областей України (20-й показник із 25-ти) (табл. 3). Як видно з аналізованої таблиці, найменше капітальних інвестицій вкладено в Чернівецькій області – 2 487 млн. грн. Порівняльний аналіз розміру капітальних інвестицій та місця Закарпатської області з показниками по країні вказує на позитивну динаміку. Однак докризового рівня ще не досягнуто, а присутність регіону за цим показником на протязі останніх п'яти років на рівні 19–23-го місць свідчить про відсутність ефективних зрушень в інвестиційному кліматі регіону.

У 2015 р. 99,5% капітальних інвестицій Закарпатської області – це інвестиції у матеріальні активи, з яких 39,5% та 20,5% – це інвестиції в житлові будівлі та транспортні засоби відповідно [3].

Основним джерелом фінансування капітальних інвестицій залишаються власні кошти підприємств та організацій, їхня частка в 2015 р. становила 41,4% (рис. 1). Щоправда, слід зазначити тенденцію поступового підвищення бюджетних капіталовкладень. Так, наприклад, обсяг коштів місцевих бюджетів, вкладених у капітальні інвестиції регіону, виріс на 151,7% (249,1 млн. грн.). Майже відсутнє фінансу-

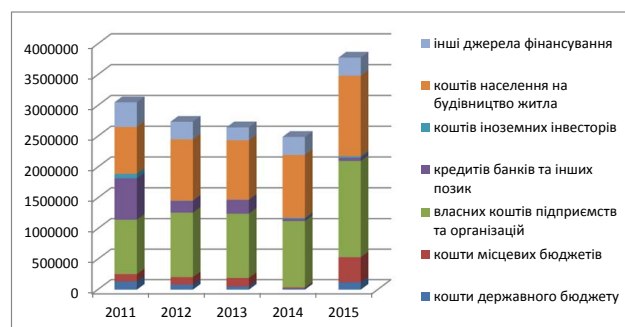

Рис. 1. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування в Закарпатській області в 2015 р., тис. грн., % [4]

Таблиця 2

Відхилення інвестиційних обсягів Закарпатського регіону від середніх значень по Україні за 2015 р.

Показник	Освоєно капітальних інвестицій			Прямі іноземні інвестиції		
	Загалом по Україні (5 млн. грн.)	Відхилення		Загалом по Україні (5 млн. дол.)	Відхилення	
		Абсолютне +/-	Відносне %		Абсолютне +/-	Відносне %
Середнє арифметичне	10924,7	-7146,3	-65,4	2161,7	-1769,2	-81,8
Медіана	6166,8	-2388,4	-38,7	507,6	-115,1	-22,7
Верхній квартиль	9796,4	-6018,0	-61,4	1856	-1463,5	-78,9
Нижній к квартиль	3802,9	-24,5	-0,6	287,1	105,4	36,7

Джерело: побудовано на основі авторських розрахунків

Таблиця 3

Місце Закарпатської області за обсягом освоєних капітальних інвестицій станом на 01.01. [1]

Регіон	2012			2013			2014			2015			2016	
	млн. грн.	місце	місце	млн. грн.	місце	місце	млн. грн.	місце	місце	млн. грн.	місце	місце	млн. грн.	місце
Вінницька	6621,5	11	11	5824,1	11	11	6109,5	11	11	5674,6	11	11	7373,0	11
Волинська	2685,0	23	18	3254,4	18	16	3327,1	16	16	3389,7	15	15	6166,8	13
Дніпропетровська	22264,7	3	3	22509,2	3	3	21290,1	3	3	20356,5	2	2	25919,9	2
Донецька	27340,2	2	2	31721,9	2	2	27912,4	2	2	13155,3	4	4	8304,3	9
Житомирська	5516,4	12	12	2892,5	19	19	3005,5	18	18	2904,9	18	18	4044,4	18
Закарпатська	3351,5	19	19	2736,1	23	23	2645,8	23	23	2638,7	21	21	3778,4	20
Запорізька	7367,7	10	10	7204,4	10	10	6838,8	10	10	7034,5	9	9	7794,3	10
Івано-Франківська	4415,3	16	16	5166,9	12	12	4797,2	13	13	6837,5	10	10	9609,3	7
Київська	19195,5	4	4	20366,8	4	4	20696,6	4	4	19653,5	3	3	24359,1	3
Кіровоградська	5133,0	13	13	4576,2	14	14	3224,0	17	17	3122,4	17	17	4057,1	17
Луганська	7765,9	9	9	8222,6	9	9	11369,3	6	6	5222,6	12	12	2060,1	25
Львівська	12956,7	6	6	11173,3	7	7	9816,7	7	7	9555,0	5	5	13386,5	4
Миколаївська	4822,0	14	14	4696,0	13	13	5008,7	12	12	3771,4	14	14	5989,9	14
Одеська	9960,4	8	8	14631,2	6	6	11872,2	5	5	9361,3	6	6	9983,5	6
Полтавська	11874,9	7	7	10217,4	8	8	9536,3	8	8	8827,8	7	7	8337,9	8
Рівненська	3277,4	20	20	2770,9	21	21	2837,3	21	21	2804,6	19	19	4334,2	16
Сумська	3493,2	18	18	2871,2	20	20	2721,3	22	22	2798,1	20	20	3663,0	21
Тернопільська	2673,6	24	24	3374,8	17	17	2976,2	19	19	2590,0	23	23	3827,5	19
Харківська	14867,1	5	5	14759,2	5	5	9292,6	9	9	8032,3	8	8	11246,7	5
Херсонська	3246,0	21	21	2435,7	24	24	2124,8	25	25	2208,1	24	24	3107,4	23
Хмельницька	4530,7	15	15	3489,3	16	16	3637,6	14	14	4078,3	13	13	6809,3	12
Черкаська	3753,2	17	17	3781,0	15	15	3413,3	15	15	3262,1	16	16	4485,8	15
Чернівецька	2486,7	25	25	2229,3	25	25	2257,4	24	24	1686,9	25	25	2789,2	24
Чернігівська	3047,8	22	22	2737,3	22	22	2842,0	20	20	2621,2	22	22	3550,2	22
м. Київ	47169,3	1	1	79614,2	1	1	70320,6	1	1	67832,6	1	1	88138,6	1

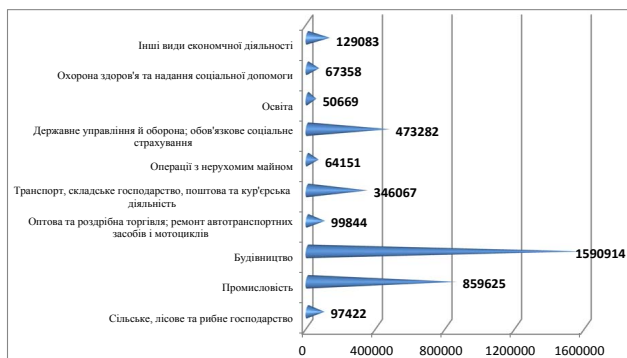

Рис. 2. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності в Закарпатській області за 2015 р., тис. грн. [5]

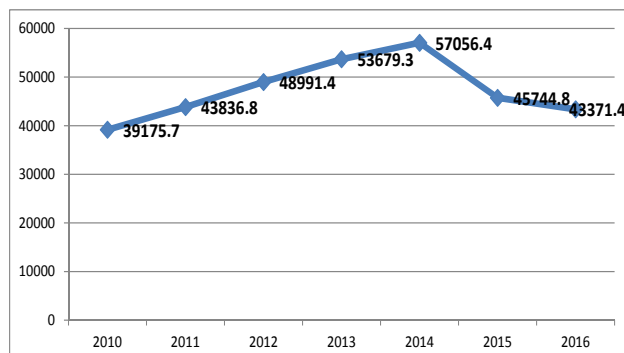

Рис. 3. Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну станом на 01.01., млн. дол. США [2]

вання капітальних інвестицій за рахунок коштів іноземних інвесторів, що свідчить про вплив складної економічної ситуації в Україні, зумовленої анексією АРК та веденням антитерористичної операції на сході України і на традиційно інвестиційно привабливі прикордонні області.

У галузевій структурі капітальних інвестицій переважають будівництво (42,1%) та промисловість (22,8%) (рис. 2), що свідчить про те, що капітальні інвестиції в Закарпатській області традиційно спрямовуються у швидкоокупні галузі.

Серед видів промислової діяльності за обсягом інвестицій в основний капітал у 2015 р. у Закарпатті переважали вкладення в переробну промисловість (79,7%). Слід зазначити, що в усіх галузях промисловості спостерігався спад капітальних інвестицій порівняно з 2014 р. окрім вкладень у переробну промисловість, які виросли на 146,4%.

Розглядаючи інвестиційні особливості Закарпатської області, слід звернути увагу на інвестиції зовнішньоекономічної діяльності, які посідають вагомe місце в соціально-економічному розвитку як країни в цілому, так і її окремих регіонів.

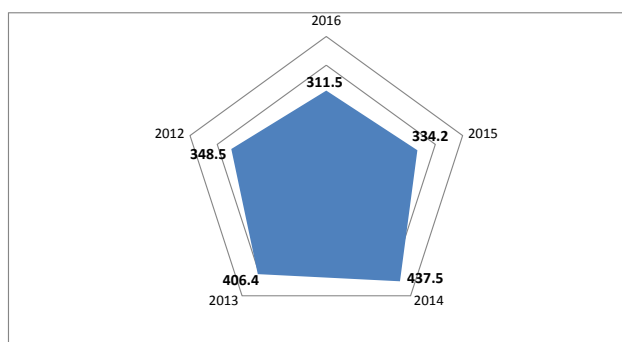

Рис. 4. Прямі іноземні інвестиції в економіці Закарпатської області за 2012–2016 рр. станом на 01.01., млн. дол. США [6]

Динаміка надходжень ПІІ в Україну має нестабільну тенденцію, що пов'язано з нестабільністю та циклічністю розвитку економіки України (рис. 3).

Загальний обсяг ПІІ (акціонерний капітал), здійснених в економіку України на 01 січня 2016 р., становив 43,4 млрд. дол., що на 5,2% менше порівняно з попереднім періодом.

Розглянувши динаміку прямих іноземних інвестицій у Закарпатській області, можна стверджувати, що вона має спорадичний характер, а обсяг ПІІ на 01.01.2016 на 28,8% менше обсягу до настання буремних подій в Україні (рис. 4).

Таким чином, за останні п'ять років (2011–2015 рр.) в економіку Закарпатської області залучено 1838,1 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій, однак для розвитку економіки регіону такі обсяги є явно недостатніми.

Вражаючою є різниця в питомій вазі регіонів в загаль-

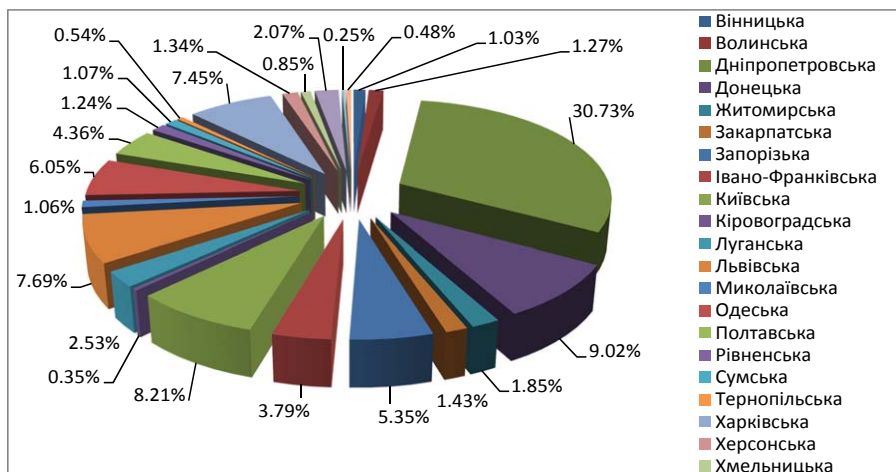

Рис. 5. Питома вага регіонів у загальному обсязі ПІІ по Україні станом на 01.01.2016 [2]

ному обсязі ПІІ по Україні (рис. 5). Так, частка Дніпропетровської області на 01.01.2016 становить 30,73%, а Закарпатської – 0,14%.

Загалом, проаналізувавши інвестиційну діяльність Закарпаття, можна зробити висновок, що на фоні областей України досліджуваний регіон характеризується низьким рівнем протікання інвестиційного процесу та знаходиться на останніх позиціях.

Висновки. Просування країни шляхом реформ та подолання кризових економічних тенденцій негативно вплинуло не лише на обсяг інвестицій, а й на пропорційність розподілу інвестицій по території України. Лідерами загальноукраїнських інвестиційних тенденцій є м. Київ та Дніпропетровська область. Щодо досліджуваного регіону, то його основні інвестиційні показники суттєво відрізняються від середніх значень по Україні, а саме:

середнього арифметичного, медіани і навіть менше нижнього квартилю. Про відставання Закарпаття від інших областей України також свідчить 20-е (із 25-ти) місце області на 01.01.2016 за обсягом освоєних капітальних інвестицій. Серед позитивних зрушень слід відзначити тенденцію поступового підвищення бюджетних капіталовкладень у Закарпатську область. Аналіз галузевої структури показав, що капітальні інвестиції в регіоні спрямовуються у швидкоокупні галузі. Невтішними є показники щодо ПІІ в економіці Закарпатської області: їх обсяг зменшився на 28,8% порівняно з 2014 р., а частка регіону в загальному обсязі ПІІ по Україні становить лише 0,14%. Отримані результати проведеного дослідження є підґрунтям для подальшого дослідження практичних аспектів підвищення ефективності інвестиційної діяльності на регіональному рівні.

Список літератури:

1. Статистичний бюлетень: Капітальні інвестиції в Україні / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Статистичний бюлетень: Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України за 2015 рік / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2016/bl/02/bl_izd1215_pdf.zip.
3. Капітальні інвестиції за видами активів / Головне управління статистики у Закарпатській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/invest/2016/cap_invest_2010-2015.pdf.
4. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування / Головне управління статистики у Закарпатській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/invest/2016/cap_invest_fin_2010-2015.pdf.
5. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності / Головне управління статистики у Закарпатській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/invest/2016/invest_cap_2010-2015.pdf.
6. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) / Головне управління статистики у Закарпатській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/zez/2015/prjami_invest_1995-2015.pdf.